

Перепелюкова О.В.*к.е.н., доцент Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ СТРАТЕГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Стаття присвячена аналізу деяких проблемних аспектів стратегічного забезпечення розвитку регіонів. Було виокремлено основні напрями, за якими доцільним є розробка стратегій соціально-економічного розвитку регіонів. Було встановлено, що для більшості регіонів державними пріоритетними напрямками розвитку є основні дев'ять напрямів щодо розробки дерева цілей для стратегічного управління. В роботі на прикладі Харківської області було проаналізовано основні пріоритетні напрями регіонального розвитку. В роботі на основі теоретичного аналізу було встановлено, що визначені державою пріоритетні напрями розвитку регіонів не повною мірою відповідають пріоритетним напрямкам, що визначені самими регіонами при розробці своїх стратегій розвитку. Було визначено, що основними проблемами економічного розвитку регіону визначаються виходячи з співставлення часткових показників компонент з їх небезпечними пороговими значеннями. В роботі було доведено, що для подолання відповідних диспропорцій в регіональному розвитку необхідним є формулювання відповідних стратегічних цілей, які повинні мати конкретність, точність, повноту та відсутність протиріч. В роботі було запропоновано дерево цілей, яке узгоджує стратегічні напрями розвитку соціальної, економічної та екологічної сфер соціально-економічного розвитку регіонів.

Ключові слова: регіон; стратегічні цілі; соціально-економічний розвиток; дерево цілей.

Постановка проблеми. В сучасних умовах соціально-економічного розвитку регіонів ключову роль відіграє стратегічне планування. Так, регіональні програми та стратегії розвитку розробляються відповідно до основних пріоритетних напрямів як регіональної специфіки так і з врахуванням загально-державної стратегії розвитку України на відповідний період часу. Стратегічне планування регіонального розвитку повинно враховувати особливості регіонального розвитку та його приналежності. Для цього необхідним є ефективне врахування та чітка послідовність етапів стратегічного забезпечення розробки та реалізації програм соціально-економічного розвитку регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою розвитку регіонів та особливістю їх моделювання в Україні та інших країн світу займалися такі вчені як: І. Алексєєв, І. Благун, Дж. Бортс, І. Булеєв, А. Вебер, Т. Клебанова, М. Кизим, С. Тульчинська, М. Бутко, В.Кристалер, В. Лаундхарт, В. Василенко, А. Маршал, М. Долишний та ін., але до сьогоднішнього дня в теоретичному плані вона вирішена не повному обсязі.

Метою даної роботи є дослідження основних положень щодо використання сучасних підходів до моделювання розвитку регіонів, а також виокремлення проблемних аспектів в стратегічному плануванні регіонального розвитку.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з державних пріоритетних напрямків, для регіонального розвитку, регіонам пропонується в першу чергу, розвинути транспортну інфраструктуру та логістику; високотехнологічне і високопродуктивне агропромислове виробництво; високотехнологічне машинобудування; туристично-рекреаційний комплекс; впровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій; захист територій від підтоплення; реформування житлово-комунального господарства; водозабезпечення. Серед областей, яким державою визначено найбільше пріоритетних напрямків опинилися ті з них, які мають високий рівень соціально-економічного розвитку: Київська область; Запорізька область; Харківська область; Херсонська область; Дніпропетровська область; Донецька область, Одеська область та Львівська область. Так, для більшості регіонів державними пріоритетними напрямками розвитку визначені наступні [1]:

- розвиток високотехнологічного та наукоємного виробництва (в першу чергу машинобудування, авіабудування);
- впровадження інноваційних технологій в медичній сфері та сфері зв'язку та телекомунікацій;
- технологічне оновлення паливно-енергетичного комплексу;
- розбудова та модернізація транспортної інфраструктури;
- розвиток логістики, галузі зв'язку та телекомунікацій;
- стимулювання прикордонного співробітництва;
- реформування житлово-комунального господарства;
- водозабезпечення;
- впровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій.

У стратегії розвитку Харківської області, згідно наукової доповіді «Основи сталого розвитку Харківської області до 2020 року» [2], визначено такі пріоритетні напрямки:

1. Харківська область – регіон сталого соціального розвитку (високої якості життя населення).

1.1. Поліпшення демографічної ситуації та покращення стану здоров'я населення.

1.2. Скорочення диференціації доходів населення на основі реформування системи соціального захисту.

1.3. Поліпшення якості житлово-комунальних послуг і реформування кластера житлово-комунального господарства.

2. Харківська область – регіон сталого економічного розвитку (інноваційної економіки).

2.1. Відновлення кластера з виробництва й переробки сільськогосподарської продукції та випуску продуктів харчування.

2.2. Підвищення енергозабезпечення та енергозбереження в економіці регіону.

2.3. Розвиток провідних промислових високотехнологічних інноваційних кластерів у регіоні.

3. Харківська область – регіон сталого екологічного розвитку (природозберігаючої економіки).

3.1. Зменшення накопичення відходів за рахунок їх комплексної утилізації та переробки.

3.2. Покращання екологічної ситуації.

Таким чином, визначені державою пріоритетні напрямки розвитку регіонів не повною мірою відповідають пріоритетним напрямкам, що визначені самими регіонами при розробці своїх стратегій розвитку.

Основними проблеми економічного розвитку регіону визначаються виходячи з співставлення часткових показників компонент з їх небезпечними пороговими значеннями. Виходячи з цього, до основних проблемних аспектів стратегічного забезпечення регіонального розвитку можна віднести:

1. Бюджет (показник відношення доходів та видатків регіонального бюджету).

2. Зовнішньоекономічні зв'язки (показник відношення обсягу експорту до ВРП).

3. Інновації (показник частки реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції).

4. Населення (показник наявного доходу у розрахунку на одну особу та коефіцієнт природного приросту населення).

5. Інвестиції (показники відношення капітальних інвестицій до ВРП та частки прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій).

6. Економіка (показник валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу).

7. Екологія (показники забруднення атмосферного повітря та забруднення води).

У подальшому структуруванні проблеми регіону потребують ранжирування виходячи з їх типу, яких може бути чотири: 1) кореневі – викликають або загострюють інші проблеми; 2) вузлові – залежні від деяких проблем, але одночасно викликають або загострюють інші проблеми; 3) результуючі – є наслідком інших проблем; 4) автономні – досить значущі, але ніяк не пов'язані з іншими. Так, наприклад, для Харківської області основні проблеми щодо регіонального розвитку проблеми можна визначити таким чином:

1. Кореневі: недостатність капітальних вкладень в основний капітал та низька питома вага залучення іноземних інвестицій.

2. Вузлові: низький рівень ВРП на душу населення, низький рівень відкритості економіки регіону, низький рівень інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції, високий рівень дефіциту регіонального бюджету, низький рівень доходів на душу населення.

3. Результуючі: зниження природного приросту населення, високий рівень забруднення атмосферного повітря та води. Ранжирування проблем економічного розвитку регіону дає можливість сформулювати в ньому проблемну ситуацію. Так, наприклад, для Харківської області характерним є низький рівень вітчизняних та іноземних інвестицій в економіку регіону, що призводить до низького рівня його розвитку та впливає на бюджетні надходження та доходи населення, що, у свою чергу, поряд із забрудненням повітря та води призводить до від'ємного природного приросту населення.

Для подолання відповідних диспропорцій в регіональному розвитку необхідним є формулювання відповідних стратегічних цілей. Основні вимоги, які висуваються до формулювання цілей, – конкретність, точність, повнота і відсутність протиріч. Конкретність цілей забезпечується предметною спрямованістю, адресністю та тимчасовою визначеністю (задається початок, кінець та порядок досягнення цілей). Точність та повнота цілей залежать від специфіки об'єкта та умов зовнішнього середовища, яка служить джерелом формування цілей. Відсутність протиріч й погодженість забезпечується за рахунок того, що цілі розглядаються у взаємозв'язку з отриманими завданнями, щоб раціонально розподілити наявні ресурси. Досяжність цілей перевіряється шляхом оцінки наявних економічних, юридичних, соціальних психологічних та інших перешкод. Гнучкість цілей проявляється в можливості їх коригування по мірі змін, що відбуваються у внутрішньому та зовнішньому середовищі системи. Розглядаючи головну мету як цілісний об'єкт, важливо встановити її структуру, графічна модель якої представляє собою деревовидний граф (дерево цілей). У цьому випадку мета декомпозується на підцілі, а число ієрархічних рівнів визначається суб'єктом цілепокладання, залежно від того, яке завдання стоїть перед ним. Процедура структуризації цілей полягає у виокремленні з розв'язуваної проблеми базових елементів і встановленні зв'язків між ними, що дозволяє формалізувати проблемну ситуацію. Процедура розробки дерева цілей представляє собою тривалий процес з різними уточненнями й узгодженнями.

1. Починається побудова дерева цілей з формулювання головної з них, яка відображає в цілому проблемну ситуацію.

2. З дотриманням принципу «від загального до конкретного» виробляється редукція (розділення) цілі на частини (підцілі).

3. Ієрархічність цілей забезпечується тим, що цілі нижнього рівня впливають з тих, що стоять вище, й підпорядковуються їм. Тобто засобами для досягнення цілі є її підцілі, які, у свою чергу, стають цілями для наступного рівня ієрархії, який стоїть нижче.

4. Повнота декомпозиції забезпечується тим, що на кожному рівні ієрархії повинен бути сформульований повний перелік підцілей. Зрозуміло, що кожна ціль декомпозується не менше ніж на дві підцілі.

5. Необхідно прагнути до можливості отримати загальну шкалу вимірювань для кожного рівня ієрархії.

6. Цілі, представлені на рівнях ієрархії, повинні бути гнучкими і передбачати можливість коригувань та змін (і в процесі побудови дерева цілей, і в процесі змін зовнішнього і внутрішнього середовища, і в процесі реалізації).

7. Завершується процедура побудови дерева цілей на тому рівні декомпозиції, на якому вдається розробити альтернативні способи досягнення мети. Ґрунтуючись на структурованих і проранжованих за типами проблемах, дерево цілей соціально-економічного розвитку регіонів має наступний вигляд (рис. 1).

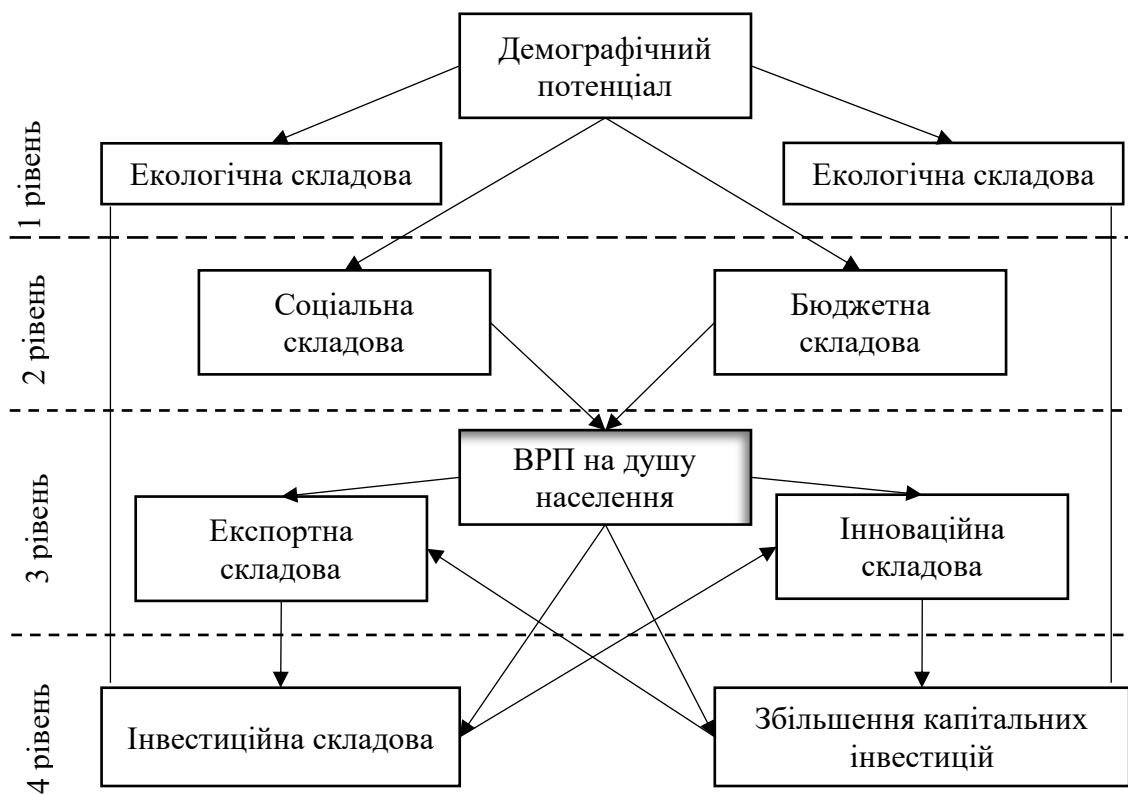

Рисунок 1 – Дерево цілей соціально-економічного розвитку регіонів

Визначене дерево цілей узгоджує стратегічні напрямки розвитку соціальної, економічної та екологічної сфер соціально-економічного розвитку регіонів, що є підґрунтям вибору стратегічних напрямів його розвитку, прийняття управлінських рішень, розробки дієвих цільових програм та управлінських заходів, й контролю за їх реалізацію.

Висновки. Таким чином, проведені дослідження показали, що для формування цілей соціально-економічного розвитку регіонів України, доцільним є структурувати та ранжувати їх проблеми. На основі цього було сформовано основні проблеми, які притаманні більшості регіонів України, а саме недостатність капітальних вкладень в основний капітал та низька питома вага залучення іноземних інвестицій; низький рівень ВРП на душу населення, низький рівень відкритості економіки регіону, низький рівень інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції, високий рівень дефіциту регіонального бюджету, низький рівень доходів на душу населення, зниження природного приросту населення, високий рівень забруднення атмосферного повітря та води. Тим самим, ранжування проблем соціально-економічного розвитку регіону дає можливість сформулювати в ньому проблемну ситуацію, що дає змогу більш ефективно та виважено провадити політику державного регулювання процесів формування стратегічного забезпечення розвитку регіонів.

Список використаних джерел

1. Постанова КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 06.08.2014 року №385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#Text>
2. Стратегія розвитку Харківської області на 2021-2027 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://strategy.kharkiv.ua/docs/kharkiv_region_strategy_project.pdf

Referenses

1. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the State Strategy for Regional Development until 2020» dated 06.08.2014 № 385 [Electronic resource]. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#Text>
2. Development strategy of Kharkiv region for 2021-2027 [Electronic resource]. Access mode: http://strategy.kharkiv.ua/docs/kharkiv_region_strategy_project.pdf

Е. В. Перепелюкова

к.э.н, доцент Харьковский национальный экономический университет имени Семена Кузнеця

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМНЫЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЕ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Статья посвящена анализу некоторых проблемных аспектов стратегического обеспечения развития регионов. Были выделены основные направления, по которым целесообразна разработка стратегий социально-экономического развития регионов. Было установлено, что для большинства регионов государственными приоритетными направлениями развития являются основные девять направлений по разработке дерева целей для стратегического управления. В работе на примере Харьковской области были проанализированы основные приоритетные направления регионального развития. В работе на основе теоретического анализа было установлено, что определенные государством приоритетные направления развития регионов не в полной мере соответствуют приоритетным направлениям, которые определены самими регионами при разработке своих стратегий развития. Было определено, что основными проблемами экономического развития региона определяются исходя из сопоставления частных показателей компонент с их опасными пороговыми значениями. В работе было доказано, что для преодоления соответствующих диспропорций в региональном развитии необходимо формулировки соответствующих стратегических целей, которые должны быть конкретность, точность, полноту и отсутствие противоречий. В работе было предложено дерево целей, которое согласовывает стратегические направления развития социальной, экономической и экологической сфер социально-экономического развития регионов.

Ключевые слова: регион; стратегические цели; социально-экономическое развитие; дерево целей.

Perepeliukova O.

*PhD, Associate Professor Simon Kuznets
Kharkiv National University of Economics*

SOME PROBLEMS OF STRATEGIC SUPPORT OF REGIONAL DEVELOPMENT

The article is devoted to the analysis of some problematic aspects of strategic support of regional development. The main directions in which it is expedient to develop strategies for socio-economic development of the regions were identified. It was found that for most regions, the state's top priorities are the nine main areas for developing a tree of goals for strategic management. In the work on the example of Kharkiv region the main priority directions of

regional development were analyzed. In the work on the basis of the theoretical analysis it was established that the priority directions of development of the regions defined by the state do not fully correspond to the priority directions defined by the regions in the development of their development strategies. It was determined that the main problems of economic development of the region are determined based on the comparison of partial indicators of components with their dangerous threshold values. The paper proved that in order to overcome the relevant disparities in regional development, it is necessary to formulate appropriate strategic goals, which must be specific, accurate, complete and free of contradictions. The paper proposed a tree of goals, which coordinates the strategic directions of development of social, economic and environmental spheres of socio-economic development of regions.

Key words: region; strategic goals; socio-economic development; goal tree.

Перепелюкова Олена Василівна
Lena.perepelukova@gmail.com